

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1295

[Total No. of Pages : 4

[5148]-101

M.Ed. (Gen.) (Semester - I)

101 : PSYCHOLOGY OF LEARNING AND DEVELOPMENT
(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 to 400.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 to 150.*
- 5) *Strictly follow the word limit given.*
- 6) *No supplement will be provided to the students.*

Q1) Explain Bruner's concept attainment model. Give the importance of Bruner's model in the teaching learning process. **[15]**

OR

Write the nature of associationism. Explain the laws of association given by associationism with examples. As a teacher, how will you use laws of association in day to day teaching learning? Write with examples.

Q2) Explain the levels of moral development according to Kohlberg, with examples. Explain , how moral development affects students thinking, behaviour and emotions. **[15]**

OR

Illustrate Guilford's structure of Intellect (SOI) with appropriate diagram. Write, how it is different from other Theories of Intelligence?

P.T.O.

Q3) Write short notes (any four) :

[20]

- a) Application of Gestalt's principles in teaching learning.
- b) Write traits of personality according to Allport theory.
- c) Indian concept of Personality Development.
- d) Types of Measurement of Intelligence.
- e) Factors influencing learning.
- f) Teacher Behaviour and student achievement.

Total No. of Questions : 3]

P1295

[5148]-101

M.Ed. (Gen.) (Semester - I)

101 : अध्ययनाचे आणि विकासाचे मानसशास्त्र

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांसाठी शब्द मर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 5 गुणांसाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
6) पुरवणी दिली जाणार नाही.
7) मराठी रूपांतरणाबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका विश्वसनीय मानावी.

प्रश्न 1) ब्रुनरच्या संकल्पना प्राप्ती प्रतिमानाचे स्पष्टीकरण करा. ब्रुनरच्या संकल्पना प्राप्ती प्रतिमानाची अध्ययन - अध्यापन प्रक्रियेतील उपयुक्तता सांगा. [15]

किंवा

साहचर्यवादाचे स्वरूप लिहा. साहचर्यवादाने सांगितलेले साहचर्याचे नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून दैनंदिन अध्ययन - अध्यापनात साहचर्याच्या नियमांचा प्रभावी उपयोग कसा कराल ते सोदाहरण लिहा.

प्रश्न 2) कोह्लबर्गच्या दृष्टीकोनातून नैतिक विकासाच्या पातळ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांच्या विचार, वर्तन आणि भावना यांच्यावर नैतिक विकासाचा कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा. [15]

किंवा

गिल्फोर्डने विकसित केलेले बुद्धिमत्तेचे प्रारूप आकृतीसह स्पष्ट करा. बुद्धिमत्तेच्या इतर उपपत्तीपेक्षा ही उपपत्ती वेगळी कशी ते लिहा.

प्रश्न 3) खालील पैकी कोणत्याही चार टीपा लिहा.

[20]

- अ) समष्टिवादी तत्त्वांचे अध्ययन अध्यापनातील उपयोजन.
- ब) ऑलपोर्टच्या उपपत्तीनुसार व्यक्तिमत्वाचे गुणतत्व / गुणविशेष लिहा.
- क) व्यक्तिमत्व विकासाची भारतीय संकल्पना.
- ड) बुद्धिमापन कसोटीचे प्रकार.
- इ) अध्ययनावर परिणाम करणारे घटक.
- फ) शिक्षक वर्तन आणि विद्यार्थ्यांचे संपादन.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1296

[Total No. of Pages : 4

[5148]-102

M.Ed. (General) (Semester - I)

**102 : HISTORY AND POLITICAL ECONOMY OF EDUCATION
(2015 Pattern)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Answer to question No. 1 & 2 should be between 350 - 400 words each.*
- 4) *Answer to question No. 3 should be between 140 - 150 words each.*
- 5) *Students should follow the given word limitations.*
- 6) *In any situation students will not get supplements.*

Q1) Explain briefly the recommendations and action plan of following commission. **[15]**

- a) Mudliar Commission (1952).
- b) Kothari Commission (1964).
- c) Revised National Policy on Education (1992).

OR

Compare Vedic & Islamic education system in India with the help of following points.

- a) Aims of education.
- b) Curriculum.
- c) Methods of teaching.
- d) Role of Teacher.

Q2) Explain the concept of Liberalization and Marketization of Education with reference to Globalisation. **[15]**

OR

Explain Role of Private organisations in financing and regulating primary education.

P.T.O.

Q3) Write short note (any four) :

[20]

- a) Place of India in HDI.
- b) Characteristics of Jain Education.
- c) Relationship between education and economic development.
- d) Recommendations of Radhakrishnan Commission (1948).
- e) Political economy of education.
- f) Issues in HDI with reference to India.

Total No. of Questions : 3]

P1296

[5148]-102

M.Ed. (General) (Semester - I)

102 : HISTORY AND POLITICAL ECONOMY OF EDUCATION

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) प्रश्न क्र. 1 व 2 साठी शब्द मर्यादा 350 ते 400 आहे.

4) प्रश्न क्र. 3 साठी शब्द मर्यादा 140 ते 150 आहे.

5) शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळावी.

6) पुरवणी दिली जाणार नाही.

7) मराठी रूपांतरणाबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका विश्वसनीय मानावी.

प्रश्न 1) खालील दिलेल्या आयोगांच्या शिफारशी व कार्यप्रणाली सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

अ) मुदलियार आयोग (1952)

ब) कोठारी आयोग (1964)

क) सुधारीत राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (1992)

किंवा

पुढील मुद्द्यांना अनुसरून भारतातील वैदिक शिक्षण प्रणाली व इस्लाम शिक्षण प्रणाली यांची तुलना करा.

अ) शिक्षणाचे ध्येय

ब) अभ्यासक्रम

क) अध्यापन पध्दती

ड) शिक्षकाची भूमिका

प्रश्न 2) जागतिकीकरणाच्या संदर्भात शिक्षणाचे उदात्तीकरण व शिक्षणाचे बाजारीकरण यांची तुलना करा. [15]

किंवा

प्राथमिक शिक्षणातील वित्तकारण व नियमावली या संदर्भात खाजगी संघटनांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टीपा लिहा (कोणतेही चार) [20]

- अ) 'मानवी भांडवलाचा अनुक्रम' यात भारताचे स्थान
- ब) जैन शिक्षणाची वैशिष्ट्ये
- क) अर्थिक विकास आणि शिक्षण यातील संबंध
- ड) राधाकृष्णन आयोगाच्या (1948) च्या शिफारशी
- इ) शिक्षणाची राजकीय अर्थव्यवस्था
- फ) 'मानवी भांडवलाचा अनुक्रमांक' या संदर्भात भारतातील समस्या

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1297

[Total No. of Pages : 4

[5148]-103

M.Ed. (General) (Semester - I)

EDUCATION

103 : Educational Studies

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 to 400 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 to 150 words.*

Q1) Explain the nature of Indian Education System. Explain the progress of education after Independence. **[15]**

OR

Explain the concept of National Integration. Explain the Role of teacher to inculcate the feeling of National Integration among the students.

Q2) Explain the need of Gender Studies. As a teacher what activities you will implement in school to inculcate gender equality. **[15]**

OR

Explain the need of educational Technology for effective learning - teaching. Explain the importance of educational technology according to the views of Teacher and pupil.

P.T.O.

Q3) Write short notes (any four) :

[20]

- a) Importance of Interdisciplinary education
- b) Activities for the development of Multicultural education.
- c) Advantages of political education.
- d) Role of Teacher in inculcating skills of leadership.
- e) Status of Inclusive education in India.
- f) Concept of Secular education.

Total No. of Questions : 3]

P1297

[5148]-103
M.Ed. (General) (Semester - I)
EDUCATION
103 : Educational Studies
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) मराठी रूपांतराबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) भारतीय शिक्षण प्रणालीचे स्वरूप स्पष्ट करा. स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील शिक्षणाचा विकास स्पष्ट करा. [15]

किंवा

राष्ट्रीय एकात्मतेची संकल्पना स्पष्ट करा. राष्ट्रीय एकात्मतेची भावना विद्यार्थ्यांमध्ये विकसित करण्यासाठी शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) लैंगिक शिक्षणाची गरज स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून तुम्ही स्त्री-पुरुष समानतेसाठी शाळेमध्ये कोणते उपक्रम राबवाल. [15]

किंवा

प्रभावी अध्ययन - अध्यापनासाठी शैक्षणिक तंत्रज्ञानाची गरज स्पष्ट करा. शिक्षक व विद्यार्थी यांच्या दृष्टिकोनातून शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचे महत्त्व लिहा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार टीपा लिहा.

[20]

- अ) आंतरविद्याशाखीय शिक्षणाचे महत्त्व
- ब) बहुसांस्कृतिक विकासासाठी उपक्रम
- क) राजकीय शिक्षणाचे फायदे
- ड) नेतृत्व कौशल्य रूजविण्यासाठी शिक्षकाची भूमिका
- इ) भारतातील सर्वसमावेशक शिक्षणाची सद्यस्थिती
- फ) धर्मनिरपेक्षता शिक्षणाची संकल्पना

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1298

[Total No. of Pages : 4

[5148]-104

M.Ed. (General) (Semester - I)

104 : INTRODUCTION TO RESEARCH METHOD

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 - 400 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 - 150 words.*

Q1) Explain use of review of related literature and researches at different stages of research. **[15]**

OR

Explain Historical research method considering the following points.

- a) Need
- b) Data collection
- c) Establishing validity

Q2) a) What do you mean by 'population' in education. **[5]**

b) Explain the concept and types of variables with example. **[10]**

OR

What is meant by e-tools? Explain e-tools in detail with example. How will you use these e-tools in research? **[15]**

P.T.O.

Q3) Write short notes on (any four) :

[20]

- a) Factors affecting the internal validity.
- b) Online & offline reference.
- c) Characteristics of good sample.
- d) Use of assumptions in research.
- e) Qualitative research.
- f) Characteristics of fundamental research.

Total No. of Questions : 3]

P1298

[5148]-104

M.Ed. (General) (Semester - I)
104 : INTRODUCTION TO RESEARCH METHOD
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) मराठी रूपांतराबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) संबंधित साहित्य व संशोधनाच्या आढाव्याचा, संशोधनाच्या विविध टप्प्यांवर होणारा उपयोग स्पष्ट करा. [15]

किंवा

खालील दिलेले मुद्दे विचारात घेवून ऐतिहासिक संशोधन पध्दती स्पष्ट करा.

- अ) गरज
ब) माहिती संकलन
क) सप्रमाणता प्रस्थापित करणे

प्रश्न 2) अ) शैक्षणिक संशोधनातील 'जनसंख्या' म्हणजे काय? [5]

ब) चलांची संकल्पना व प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. [10]

किंवा

ई-साधने म्हणजे काय? ई-साधने उदाहरणासह स्पष्ट करा. संशोधनामध्ये ई-साधनांचा उपयोग तुम्ही कसा कराल? [15]

प्रश्न 3) टीपा लिहा (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) आंतरिक सप्रमाणतेवर परिणाम करणारे घटक
- ब) ऑनलाईन आणि ऑफलाईन संदर्भ
- क) चांगल्या नमुन्याची वैशिष्ट्ये
- ड) संशोधनामध्ये गृहितकांचा उपयोग
- इ) गुणात्मक संशोधन
- फ) मूलभूत संशोधनाची वैशिष्ट्ये

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1299

[Total No. of Pages : 4

[5148]-201

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - II)

201 : PHILOSOPHY OF EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 - 400 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 - 150 words.*
- 5) *No supplement will be provided to the students.*

Q1) Explain the educational thoughts of J.P. Naik on the basis of following points:
[15]

- a) Aims and objectives of education
- b) Curriculum
- c) Pupil - Teacher relationship.

OR

What is meant by Pragmatist Philosophy. Explain Pragmatist Philosophy on the basis of following points :

- a) Aims and points objectives of pragmatism
- b) Methodology
- c) Freedom and discipline

Q2) Explain the educational thoughts of Mahatma Phule on the basis of the following points :
[15]

- a) Aims and objectives of education
- b) Curriculum
- c) Pupil - Teacher Relationship.

OR

P.T.O.

What is meant by Naturalism? Explain Naturalistic Philosophy on the basis of following points :

- a) Aims and objectives of Naturalism.
- b) Curriculum
- c) Pupil - Teacher Relationship.

Q3) Write short notes on any four of the following :

[20]

- a) Meaning and scope of Educational Philosophy.
- b) Inter relation between Philosophy and education.
- c) Aims and objectives according to Islamic education.
- d) Types of Human Values.
- e) Educational Implications of National Values in Indian constitution.
- f) Curriculum according to John Deuey.

Total No. of Questions : 3]

P1299

[5148]-201

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - II)

201 : PHILOSOPHY OF EDUCATION

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) विद्यार्थ्यांनी शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
6) विद्यार्थ्यांना पुरवणी दिली जाणार नाही.

-
- प्रश्न 1) जे.पी. नाईक यांचे शैक्षणिक विचार पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]
अ) शिक्षणाची ध्येये व उद्दिष्टे
ब) अभ्यासक्रम
क) विद्यार्थी - शिक्षक संबंध

किंवा

कार्यवाद तत्त्वज्ञान म्हणजे काय? कार्यवाद तत्त्वज्ञान खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) कार्यवादाची ध्येये व उद्दिष्टे
ब) पद्धती
क) स्वातंत्र्य व शिस्त

- प्रश्न 2) महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक विचार पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]
अ) शिक्षणाची ध्येये व उद्दिष्टे
ब) अभ्यासक्रम
क) विद्यार्थी - शिक्षक संबंध

किंवा

निसर्गवाद म्हणजे काय? निसर्गवादी तत्त्वज्ञान खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) निसर्गवादाची ध्येये व उद्दिष्टे
- ब) अभ्यासक्रम
- क) विद्यार्थी - शिक्षक संबंध

प्रश्न 3) टीपा लिहा (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाचा अर्थ व व्याप्ती
- ब) तत्त्वज्ञान व शिक्षण यांचा परस्पर संबंध
- क) इस्लामिक शिक्षणाची ध्येये व उद्दिष्टे
- ड) मानवी मूल्यांचे प्रकार
- इ) राष्ट्रीय मूल्यांचे भारतीय संविधानातील शैक्षणिक महत्त्व
- फ) जॉन ड्युई यांच्यानुसार अभ्यासक्रम

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1300

[Total No. of Pages : 4

[5148]-202
M.Ed. (General) (Semester - II)
202 : SOCIOLOGY OF EDUCATION
(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Word limit for questions of 15 marks is about 350 - 400.*
- 4) Word limit for questions of 5 marks is about 130 - 150.*
- 5) Students should strictly follow the given word limit.*
- 6) No supplement will be provided.*

Q1) Explain meaning and nature of educational sociology. State difference between Educational sociology and sociology of Education. **[15]**

OR

Write meaning of Sociology of education. Explain interrelationship between education and following social variable :

- a) Family
- b) Peer group
- c) Religion
- d) Constitution.

Q2) Explain process of socialisation. What will be your role as teacher in the process of nationalism and international understanding. **[15]**

OR

Explain meaning and need of equality of educational opportunity and social justice with reference to Indian society.

P.T.O.

Q3) Write short notes (any four) :

[20]

- a) Impact of terrorism on society.
- b) Concept of secularism in India.
- c) Social Mobility.
- d) Social change.
- e) Politicization of education.
- f) Women Education.

Total No. of Questions : 3]

P1300

[5148]-202

M.Ed. (General) (Semester - II)
202 : SOCIOLOGY OF EDUCATION
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 - 400 शब्द.
4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 - 150 शब्द.
5) शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
6) पुरवणी दिली जाणार नाही.

प्रश्न 1) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ आणि स्वरूप स्पष्ट करा. शैक्षणिक समाजशास्त्र आणि शिक्षणाचे समाजशास्त्र यातील फरक स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘शिक्षणाचे समाजशास्त्र’ याचा अर्थ लिहा. खालील सामाजिक चलांचा शिक्षणाशी असलेला परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

- अ) कुटूंब
ब) समवयस्क गट
क) धर्म
ड) घटना

प्रश्न 2) सामाजिकरण प्रक्रिया स्पष्ट करा. राष्ट्रवाद आणि आंतरराष्ट्रीय सामंजस्य या प्रक्रियांमध्ये शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भारतीय समाजासंदर्भात शैक्षणिक संधीची समानता व सामाजिक न्याय यांचा अर्थ व गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) दहशतवादाचा समाजावरील परीणाम
- ब) भारतातील धर्मनिरपेक्षतेची संकल्पना
- क) सामाजिक गतिशीलता
- ड) सामाजिक परिवर्तन
- इ) शिक्षणाचे राजकीयकरण
- फ) स्त्री शिक्षण

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1301

[Total No. of Pages : 3

[5148]-203
M.Ed. (Semester - II)
203 : CURRICULUM STUDIES
(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Word limit for the question of 5 marks is 150 & for the question of 15 marks is 350 - 450.*
- 4) No supplement will be provided.*

Q1) What is the meaning & concept of curriculum? Explain Tyler model of curriculum development. **[15]**

OR

What is the meaning of curriculum development? Explain the steps of curriculum development with the help of example.

Q2) Explain the concept of Instructional system & explain how various types of instructional media can be used in teaching - learning process. **[15]**

OR

What is the scope of curriculum research. Explain any four areas of curriculum research.

Q3) Write short notes on any four of the following : **[20]**

- a) Elements of curriculum
- b) Difference between curriculum & syllabus
- c) Core curriculum
- d) Intrinsic & pay - off approach to evaluation
- e) Types of curriculum change
- f) Scientific & Historical mode of curriculum research.

Total No. of Questions : 3]

P1301

[5148]-203

M.Ed. (Semester - II)

203 : CURRICULUM STUDIES

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
- 4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
- 5) पुरवणी दिली जाणार नाही.
- 6) मराठी रूपांतराबाबत शंका वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) अभ्यासक्रमाचा अर्थ व संकल्पना स्पष्ट करा. अभ्यासक्रम विकसनाचे टायलरचे प्रतिमान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम विकसन म्हणजे काय? अभ्यासक्रम विकसनाच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अनुदेशन प्रणालीची संकल्पना स्पष्ट करा आणि अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेमध्ये विविध प्रकारच्या अनुदेशन माध्यमांचा वापर कसा कराल ते स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम संशोधनाची व्याप्ती काय आहे? अभ्यासक्रम संशोधनाचे कोणतेही चार क्षेत्र स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा.

[20]

- अ) अभ्यासक्रमाचे घटक
- ब) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक
- क) गाभा अभ्यासक्रम
- ड) मूल्यमापनाचा अंगभूत (Intrinsic) आणि पे-ऑफ दृष्टिकोन
- इ) अभ्यासक्रम बदलाचे प्रकार
- फ) अभ्यासक्रम संशोधनाचा वैज्ञानिक आणि ऐतिहासिक प्रकार

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1302

[Total No. of Pages : 4

[5148]-204

M.Ed. (General) (Semester - II)

**204 : PRE - SERVICE AND IN - SERVICE TEACHER
EDUCATION**

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Answer limit 350 - 400 words for 15 marks.*
- 4) *Answer limit 130 - 150 words for 5 marks.*

Q1) Explain the need of teacher education. Write down the objectives of secondary level teacher education. **[15]**

OR

Explain internship in teacher education with the help of following points :

- a) Concept and need
- b) Various activities during internship
- c) Expected changes for internship

Q2) Explain the nature of teacher education. Differentiate 'Pre - service and In - service' teacher education. **[15]**

OR

Explain the development of teacher education in post independence period.

P.T.O.

Q3) Write short notes (any four) :

[20]

- a) Functions of SCERT.
- b) Need of orientation and Refresher course.
- c) Which activities will conduct for inclusive classroom?
- d) Teacher education in Vedic Period.
- e) Teacher education in U.S.A.
- f) Functions of UDTE.

Total No. of Questions : 3]

P1302

[5148]-204

M.Ed. (General) (Semester - II)

204 : PRE - SERVICE AND IN - SERVICE TEACHER
EDUCATION

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) मराठी रूपांतराबाबत शंका वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) शिक्षक शिक्षणाची गरज स्पष्ट करा. माध्यमिक स्तरावरील शिक्षक शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.[15]

किंवा

शिक्षक शिक्षणातील छात्र सेवाकाल खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) संकल्पना व गरज
ब) छात्रसेवाकालात राबविण्यात येणारे विविध उपक्रम
क) छात्रसेवाकालासाठी अपेक्षित बदल

प्रश्न 2) शिक्षक शिक्षणाचे स्वरूप स्पष्ट करा. 'सेवापूर्व शिक्षक शिक्षण आणि सेवांतर्गत शिक्षक शिक्षण' यामधील फरक स्पष्ट करा. [15]

किंवा

स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील शिक्षक शिक्षणाचा विकास स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा.

[20]

- अ) SCERT ची कार्ये
- ब) उद्बोधन व उजळणी वर्गाची गरज
- क) सर्वसमावेशक वर्गासाठी तुम्ही कोणकोणते उपक्रम राबवाल ?
- ड) वैदिक कालखंडातील शिक्षक शिक्षण
- इ) अमेरिकेतील (U.S.A.) शिक्षक शिक्षण
- फ) UDTE ची कार्ये

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1303

[Total No. of Pages : 4

[5148]-301

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

**301 : EARLY CHILDHOOD CARE EDUCATION AND
ELEMENTARY EDUCATION (Common Core)**

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for question of 15 marks is about 350 to 400.*
- 4) *Word limit for question of 5 marks is about 130 to 150.*
- 5) *Students should strictly follow the word limit given.*
- 6) *No supplements will be provided to the students.*

Q1) How will you implement Mahatma Gandhi's educational thoughts in elementary education with respect to : **[15]**

- a) Curriculum
- b) Teaching learning methods
- c) Freedom and discipline

OR

How will you implement Rabindra Nath Tagor's educational thoughts in elementary education with respect to : **[15]**

- a) Curriculum
- b) Teaching learning methods
- c) Freedom and discipline

P.T.O.

Q2) Explain concept, scope and significance of early childhood education. [15]

OR

Explain any three methods of teaching for early childhood care education with the help of suitable example.

Q3) Write short notes (any four) : [20]

- a) National policy on education (NPE) - 1996.
- b) Concept and objectives of UEE.
- c) Need and importance of SSA.
- d) Nature of pre-service teacher education in early childhood care education.
- e) Role of teacher in developing interpersonal relationship and communication with parents.
- f) Concept of Active learning.

Total No. of Questions : 3]

P1303

[5148]-301

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

301 : पूर्व बाल्यावस्था संगोपन शिक्षण आणि प्राथमिक शिक्षण

(Common Core)

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400
4) 05 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150.
5) विद्यार्थ्यांनी शब्दमर्यादेचे काटेकोरपणे पालन करावे.
6) आपणास दिलेल्या उत्तरपत्रिकेशिवाय इतर पुरवणी मिळणार नाही.

प्रश्न 1) महात्मा गांधीजींचे प्राथमिक शिक्षणासंबंधी शैक्षणिक विचारांचे उपयोजन पुढील मुद्यांच्या
आधारे कसे कराल, ते स्पष्ट करा. [15]

- अ) अभ्यासक्रम
ब) अध्ययन-अध्यापन पध्दती
क) शिस्त आणि स्वातंत्र्य

किंवा

रविंद्रनाथ टागोरांचे प्राथमिक शिक्षणासंबंधी शैक्षणिक विचारांचे उपयोजन पुढील मुद्यांच्या
आधारे कसे कराल, ते स्पष्ट करा. [15]

- अ) अभ्यासक्रम
ब) अध्ययन-अध्यापन पध्दती
क) शिस्त आणि स्वातंत्र्य

प्रश्न 2) पूर्व बाल्यावस्था शिक्षणाची संकल्पना, व्याप्ती आणि महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

पूर्व बाल्यावस्था संगोपन शिक्षणातील कोणत्याही तीन अध्यापन पध्दती सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- अ) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1996.
- ब) प्राथमिक शिक्षण सार्वत्रिकरणाची संकल्पना व उद्दिष्टे.
- क) सर्व शिक्षा अभियानाची गरज व महत्त्व.
- ड) पूर्व बाल्यावस्था संगोपन शिक्षण - पूर्व शिक्षक प्रशिक्षण स्वरूप.
- इ) आंतरसहसंबंध आणि संज्ञापन विकासात शिक्षकाची पालकांबरोबरची भूमिका.
- फ) क्रियाशील अध्ययन संकल्पना.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1304

[Total No. of Pages : 3

[5148]-302

M.Ed. (General) (Semester - III)

**302 : SECONDARY AND HIGHER SECONDARY EDUCATION
(2015 Pattern) (Credit System)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for the questions of 05 marks is 150 words.*
- 4) *Word limit for the questions of 15 marks is 350 - 400 words.*
- 5) *No supplement will be provided.*

Q1) Explain the secondary and Higher Secondary education in England. **[15]**

OR

Explain Government Schemes and Scholarships for Secondary and Higher Secondary education at National and State level.

Q2) Explain the stages of development of secondary and higher secondary education of pre - independence period. **[15]**

OR

Which are the different innovations in teaching - learning at Secondary and Higher Secondary education? Explain the development and characteristics of competency based teaching.

Q3) Write short notes (any four) : **[20]**

- a) Importance of Secondary Education.
- b) Problems of Adolescent.
- c) Functions of CBSE board.
- d) Functions of NCERT.
- e) Recommendations of Mudliar Commission.
- f) Kendriya Vidyalaya

Total No. of Questions : 3]

P1304

[5148]-302

M.Ed. (General) (Semester - III)

302 : माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शिक्षण
(2015 Pattern) (Credit System)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 05 गुणांसाठी शब्द मर्यादा 150.
4) 15 गुणांसाठी शब्द मर्यादा 350 - 400.
5) पुरवणी दिली जाणार नाही.
6) मराठी रूपांतराबाबत शंका वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) इंग्लंड मधील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण स्पष्ट करा.

[15]

किंवा

माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणासाठी राज्य आणि राष्ट्रीय पातळीवरील शासनाच्या विविध योजना आणि शिष्यवृत्त्या स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) स्वातंत्र्यपूर्व काळातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणाच्या विकासाच्या अवस्थांचे वर्णन करा.

[15]

किंवा

माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण स्तरावरील अध्ययन - अध्यापनाचे विविध नवप्रवाह कोणते? क्षमताधिष्ठीत अध्यापनाचे विकसन आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) माध्यमिक शिक्षणाचे महत्व
- ब) पौंगडावस्थेतील विद्यार्थ्यांच्या समस्या
- क) सी.बी.एस.ई. बोर्डाची कार्ये
- ड) एन सी ई आर टी ची कार्ये
- इ) मुदलीयार आयोगाच्या शिफारशी
- फ) केंद्रीय विद्यालय

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1305

[Total No. of Pages : 2

[5148]-303

M.Ed. (General) (Semester - III)

303 : HIGHER EDUCATION

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350-400.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130-150.*
- 5) *Students should strictly follow the given word limit.*
- 6) *No supplement will be provided.*

Q1) Write concept of Higher Education. Explain Functions of following agencies of Higher Education. **[15]**

- i) UGC
- ii) DST
- iii) ICSSR

OR

Explain in detail Growth of higher education with proper stages after 1947.

Q2) Write functions of RUSA. Explain role of RUSA for improving GER in Higher Education. **[15]**

OR

Explain concepts of Excellence and expansion, Quality and quantity in Higher Education.

Q3) Write short notes (any four) : **[20]**

- i) University Management and Autonomy.
- ii) Financing of Higher Education.
- iii) Co-curricular programmes in higher education
- iv) Choice Based Credit System.
- v) Online Evaluation
- vi) API-Academic Performance Indicator

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1306

[Total No. of Pages : 2

[5148]-304

M.Ed. (General) (Semester - III)

**304 : CURRICULUM, PEDAGOGY AND ASSESSMENT
(2015 Pattern)**

Time : 2 Hour]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350-400.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is 130-150.*
- 5) *Students should strictly follow the given word limit.*
- 6) *No supplement will be provided.*

Q1) Explain concept of curriculum Alignment. Write major issues in Alignment of curriculum at levels of Secondary and higher secondary schooling of Maharashtra. **[15]**

OR

Explain following models of curriculum Alignments.

- i) Web Alignment model.
- ii) SEC Alignment model (Survey of Enacted Curriculum)
- iii) Achieve Alignment model.

Q2) Explain concept of pedagogy with reference to piaget's schema and Adaptation process. **[15]**

OR

Explain any three methods of assessment with suitable examples.

Q3) Write short notes (any four) : **[20]**

- i) Kolb's learning cycle.
- ii) Formative assessment.
- iii) Principles of instructional design.
- iv) Patterns of learning.
- v) Out come based evaluation.
- vi) Portfolio-method of Assessment.

❧❧❧

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

P1306

[5148]-304

M.Ed. (General) (Semester - III)

304 : CURRICULUM, PEDAGOGY AND ASSESSMENT

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
  - 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
  - 5) शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
  - 6) पुरवणी दिली जाणार नाही.

प्रश्न 1) अभ्यासक्रम संरेखन (Alignment) संकल्पना स्पष्ट करा. महाराष्ट्रातील शालेय शिक्षणाच्या माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रम संरेखनाच्या प्रमुख बाबी लिहा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम संरेखनाची खालील प्रतिमाने स्पष्ट करा.

- i) वेब संरेखन प्रतिमान
- ii) SEC संरेखन प्रतिमान
- iii) अॅचिव्ह (Achieve) संरेखन प्रतिमान

प्रश्न 2) अध्यापनशास्त्र ही संकल्पना पियाजेच्या स्किमा आणि अनुकूलन प्रक्रिया संदर्भात स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मूल्यांकनाच्या कोणत्याही तीन पद्धती योग्य उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) :

[20]

- i) कोल्बचे (Kolb's) अध्ययन चक्र
- ii) अकारिक मूल्यांकन
- iii) अनुदेशन रचनेची तत्त्वे
- iv) अध्ययनाचे आकृतीबंध (Patterns of learning)
- v) निष्पत्ती आधारित मूल्यमापन (outcome based)
- vi) पोर्टफोलिओ-मूल्यांकन पद्धती

ॐॐॐ

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1307

[Total No. of Pages : 2

[5148]-305

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

MED - 305 : EDUCATIONAL LEADERSHIP

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for question of 15 marks is about 350-400.*
- 4) *Word limit for question of 5 marks is about 130-150.*
- 5) *Students should strictly follow word limit given.*
- 6) *No supplement will be provided to the students.*

Q1) What is mean by Leadership? Explain types of leadership with suitable examples. **[15]**

OR

Explain process of conflict. How will you use conflict resolution techniques for avoiding conflict?

Q2) What do you mean by Motivation? Explain Abraham Maslow's theory of motivation with suitable example. **[15]**

OR

Write present status of women in Educational Leadership. Explain barriers faced by women in leadership position.

Q3) Write short notes (any four) : **[20]**

- i) Power tactis
- ii) Sexual Harassment : unequal power in the work place.
- iii) Difference between Leading & Managing
- iv) Theory X and Theory Y - Douglas McGregor.
- v) Strategies adopted by women Administrators.
- vi) Types of Motivation.

❧❧❧

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

P1307

[5148]-305

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

MED - 305 : EDUCATIONAL LEADERSHIP

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.

5) मराठी रूपांतराबाबत शंका वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावीत.

प्रश्न 1) नेतृत्व म्हणजे काय? नेतृत्वाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

[15]

किंवा

संघर्ष प्रक्रिया स्पष्ट करा. संघर्ष टाळण्यासाठी तुम्ही संघर्ष निराकरण तंत्राचा उपयोग कसा कराल?

प्रश्न 2) अभिप्रेरण म्हणजे काय? अब्राहम मॅस्लो यांचा अभिप्रेरणा सिद्धांत उदाहरणासह स्पष्ट करा.[15]

किंवा

स्त्रीयांची शैक्षणिक नेतृत्व संदर्भातील सदयः स्थिती लिहा. स्त्रीयांचे दर्जात्मक नेतृत्वातील अडथळे स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) :

[20]

i) दबाव तंत्राच्या क्लूफ्या

ii) लैंगिक अत्याचार : कामाच्या जागी असमानतेची वागणूक

iii) नेतृत्व आणि व्यवस्थापनातील फरक

iv) डग्लस चा X आणि Y सिद्धांत

v) प्रशासनातील महिलांच्या कार्यनिती

vi) अभिप्रेरणेचे प्रकार

२२२२

-2-

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1308

[Total No. of Pages : 2

[5148]-306

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

MED - 306 : INCLUSIVE EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for question of 15 marks is about 350-400.*
- 4) *Word limit for question of 5 marks is about 130-150.*
- 5) *Students should strictly follow the word limit given.*
- 6) *No supplement will be provided to the students.*

Q1) What are the different policies and practices that government of India has put forth for inclusion of all the children in the classroom? Explain the policies. **[15]**

OR

How the following strategies can be used for inclusion of students in the classroom? Explain with example.

- i) Buddy system
- ii) Circle of Friends
- iii) Team Teaching

Q2) As a teacher what efforts will you take to manage for the challenging behavior of students? Elaborate with suitable examples. **[15]**

OR

What is individualized education plan of a student? Develop an IEP of a student with any different ability.

Q3) Write short notes (any four) : **[20]**

- i) What efforts will you take for social inclusion in the classroom?
- ii) Need and importance of inclusive education.
- iii) Developing necessary skills in teachers for inclusive education.
- iv) How blended learning can help is inclusion of all?
- v) Principles of inclusive education.
- vi) Explain the use of peer mediated instructions for inclusion?

❧❧❧

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

P1308

[5148]-306

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

MED - 306 : INCLUSIVE EDUCATION

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 350 ते 400 शब्द
  - 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150 शब्द
  - 5) विद्यार्थ्यांनी शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
  - 6) विद्यार्थ्यांना पुरवणी दिली जाणार नाही.

प्रश्न 1) वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या सर्वसमावेशनासाठी भारत सरकारने कोणती विविध धोरणे व अंमलबजावणीची तरतूद केली आहे? विविध धोरणे स्पष्ट करा. [15]

किंवा

विद्यार्थ्यांच्या वर्गातील सर्वसमावेशनाकरिता खालील कार्यनीतीचा वापर कशा प्रकारे होतो ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

- i) मित्र प्रणाली
- ii) मित्रांचे वर्तुळ
- iii) सांघिक अध्यापन

प्रश्न 2) विद्यार्थ्यांचे आव्हानात्मक वर्तन व्यवस्थापित करण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही काय प्रयत्न कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

विद्यार्थ्यांचे वैयक्तिक शैक्षणिक योजना म्हणजे काय? कोणतीही वेगळी क्षमता असेलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी वैयक्तिक शैक्षणिक योजना विकसित करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) : [20]

- i) वर्गातील सामाजिक सर्वसमावेशनासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल?
- ii) सर्वसमावेशन शिक्षणाची गरज व महत्त्व
- iii) सर्वसमावेशक शिक्षणासाठी शिक्षकांमध्ये विविध कौशल्य विकसन
- iv) सर्वसमावेशनासाठी संमिश्र पद्धतीची उपयोगिता
- v) सर्वसमावेशन शिक्षणाची तत्त्वे
- vi) सहअध्यायी अनुदेशनाचा वापर सर्वसमावेशनासाठी कसा कराल?

२२२२

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1309

[Total No. of Pages : 4

[5148]-307

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

EDUCATION

**MED - 307 : Educational Technologies, Instructional
Design and E-learning (Optional)**

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 to 400.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 to 150.*
- 5) *Students should strictly follow the word limit given.*
- 6) *No supplement will be provided to the students.*

Q1) Differentiate :

[15]

- i) Teaching and Instruction
- ii) Conditioning and Training with the help of following points.
  - a) Concept
  - b) Role of Teacher
  - c) Students Participation
  - d) Process
  - e) Educational implications

OR

What are instructional strategies? Explain following instructional strategies with their educational implications.

- i) Lecture
- ii) Team Teaching
- iii) Discussion and panel discussion
- iv) Seminar and Tutorial

P.T.O.

Q2) How did growth and development of multimedia take place? Explain educational implications of following multimedia applications : **[15]**

- i) CAL (Computer Assisted Learning)
- ii) CAI (Computer Assisted Instruction)
- iii) CBT (Computer Based Training)

OR

What is e-learning? Explain its trends, attributes and oppornturities.

Q3) Write short notes (any four) : **[20]**

- i) Stages of teaching (any four)
- ii) Role of Educational Teachnology in learning and evaluation.
- iii) Computer and interactivity.
- iv) Concept of communication.
- v) Use of digital learning objects.
- vi) Online course development models.

Total No. of Questions : 3]

P1309

[5148]-307

M.Ed. (General) (Two Year Programme) (Semester - III)

EDUCATION

MED - 307 : Educational Technologies, Instructional
Design and E-learning (Optional)

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 350 ते 400 शब्द.
  - 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150 शब्द.
  - 5) विद्यार्थ्यांनी शब्द मर्यादा कराक्षाने पाळावी.
  - 6) विद्यार्थ्यांना पुरवणी दिली जाणार नाही.

-
- प्रश्न 1) i) अध्यापन व अनुदेशन,
ii) अभिसंधान व प्रशिक्षण यांतील खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.
अ) संकल्पना
ब) शिक्षकाची भूमिका
क) विद्यार्थ्यांचा सहभाग
ड) प्रक्रिया
इ) शैक्षणिक उपयोजन

[15]

किंवा

अनुदेशन प्रयुक्त्या म्हणजे काय? खालील अनुदेशन प्रयुक्त्या त्यांच्या शैक्षणिक उपयोजनासह स्पष्ट करा.

- i) व्याख्यान
- ii) सांघिक अध्यापन
- iii) चर्चा व गटचर्चा
- iv) परिसंवाद व पर्यवेक्षित अभ्यास (सेमिनार व ट्युटोरिअल)

प्रश्न 2) बहुविध माध्यमांचा विस्तार व विकास कशाप्रकारे संपन्न झाला? खालील बहुमाध्यमांचे शैक्षणिक उपयोजन स्पष्ट करा. [15]

- i) संगणक सहहायीत अनुदेशन (CAI)
- ii) संगणक सहहायीत अध्ययन (CAL)
- iii) संगणक आधारीत प्रशिक्षण (CBT)

किंवा

ई-अध्ययन म्हणजे काय? ई-अध्ययनाचे विचार प्रवाह गुणधर्म व त्यातील संधी स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) संक्षिप्त टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) : [20]

- i) अध्यापनाच्या पायऱ्या
- ii) अध्ययन व मुल्यमापनात शैक्षणिक तंत्रज्ञानाची भूमिका
- iii) संगणक व आंतरक्रियात्मकता
- iv) संप्रेषणाची संकल्पना
- v) अंकीय (डिजीटल) अध्ययन साधनांचे उपयोग
- vi) ऑनलाईन अभ्यासक्रम विकसन प्रतिमान

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1310

[Total No. of Pages : 4

[5148]-308

M.Ed. (General) (Semester - III)

**308 : ADVANCED RESEARCH METHODOLOGY &
INFERENCEAL STATISTICS**

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for the questions of 15 marks (theory) is 350-400 & for the question of 5 marks (theory) is 150.*
- 4) *Use of simple calculator & statistical tables is allowed.*
- 5) *No supplement will be provided.*

Q1) Write meaning & Characteristics qualitative research. Explain procedure involved in Ethnography. [15]

OR

What are the various techniques of qualitative data analysis? Explain any one technique in detail.

Q2) Three equivalent groups having 7 students each were exposed to different learning techniques. The scores obtained in the post-test are as follows.[15]

Group - I	Group - II	Group - III
4	4	5
5	6	5
3	4	5
2	5	2
7	9	7
4	8	3
7	6	8

P.T.O.

Test the significance of difference between mean scores of groups using Analysis of variance (ANOVA) Interpret your answer.

OR

- a) Compute the coefficient of correlation between the two sets of scores using spearman's rank difference method and interpret your answer.[10]

X	13	16	24	20	09	16	20	20	12	26
Y	21	24	35	24	16	18	25	16	16	35

- b) In a sample of 800 cases the mean and standard deviation are 16 & 4 respectively. Assuming normality of the distribution, how many cases score between 14 & 22? [5]

Q3) Answer the following questions (any four) : [20]

- i) Explain concept & need of mixed methods.
- ii) Explain in brief any two types of triangulation.
- iii) Write a note on pie-chart.
- iv) Explain use of MS-Excel in data analysis.
- v) Write a note on types of errors.
- vi) 150 students are classified in three groups according to their work in class. The data collected are as follows.

Good	Satisfactory	Unsatisfactory
60	48	42

Does this classification differ significantly from the one expected if classification is supposed to be distributed equally. Interpret your answer.

Total No. of Questions : 3]

P1310

[5148]-308

M.Ed. (General) (Semester - III)

**308 : ADVANCED RESEARCH METHODOLOGY &
INFERENCE STATISTICS**

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) मराठी रूपांतराबाबत शंका वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) गुणात्मक संशोधनाचा अर्थ व वैशिष्ट्ये लिहा. मानववंशशास्त्र संशोधनाची पद्धत स्पष्ट करा. [15]
किंवा

गुणात्मक माहिती विश्लेषणाची विविध तंत्रे कोणती? त्यापैकी एक तंत्र सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी सात विद्यार्थी असलेल्या तीन समतुल्य गटांना वेगवेगळी अध्ययन तंत्रे शिकविली.
उत्तर चाचणीत मिळालेले प्राप्तांक खालील प्रमाणे : [15]

गट - I	गट - II	गट - III
4	4	5
5	6	5
3	4	5
2	5	2
7	9	7
4	8	3
7	6	8

प्रसरण विश्लेषण तंत्राचा (ANOVA) उपयोग करुन गटांच्या प्राप्तांकांच्या मध्यमानांतील फरकाची सार्थकता तपासा तुमच्या उत्तराचा अन्वयार्थ लिहा.

किंवा

- अ) स्पिरमनच्या श्रेणी-आंतर पद्धतीचा उपयोग करुन, प्राप्तांकांच्या दोन संचामधील सहसंबंध गुणक काढा आणि तुमच्या उत्तराचा अन्वयार्थ लिहा. [10]

X	13	16	24	20	09	16	20	20	12	26
Y	21	24	35	24	16	18	25	16	16	35

- ब) एकूण 800 विद्यार्थी असलेल्या प्रसामान्य विभाजनात मध्यमान व प्रमाण विचलन अनुक्रमे 16 व 4 आहे, तर 14 व 22 या प्राप्तांकादरम्यान किती विद्यार्थी असतील? [5]

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) : [20]

- मिश्र पद्धतीची संकल्पना व गरज स्पष्ट करा.
- त्रिमितीकरणाचे कोणतेही दोन प्रकार थोडक्यात स्पष्ट करा.
- वृत्तालेख - टीप लिहा.
- माहिती विश्लेषणात एम् एस् - एक्सेल (MS-Excel) चा उपयोग स्पष्ट करा.
- त्रुटींचे प्रकार - टीप लिहा.
- 150 विद्यार्थ्यांचे त्यांच्या वर्गातील कार्यानुसार वर्गीकरण केले. संकलित माहिती पुढीलप्रमाणे -

चांगले	समाधानकारक	असमाधान कारक
60	48	42

जर अपेक्षित प्रतिसाद प्रसामान्य वितरणानुसार असेल तर दिलेले वितरण प्रसामान्य वितरणापेक्षा लक्षणीयरित्या वेगळे आहे का? तुमच्या उत्तराचा अन्वयार्थ लिहा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1311

[Total No. of Pages : 4

[5148]-309

M.Ed. (Semester - III)

**MED - 309 : PERSPECTIVE RESEARCH & ISSUES IN
TEACHER EDUCATION**

(2015 Pattern)

Time : 2 Hour]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidate:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Answer limit 350-400 words for 15 mark questions, 130-150 words for 5 marks questions.*

Q1) Explain the problems in Teacher Education. As a teacher Educator how will you solve these problems. **[15]**

OR

Explain innovative practices in teacher Education with the help of following points.

- i) Concept
- ii) Need
- iii) Techniques
- iv) Advantages

Q2) Explain the concept of professional development and write the professional ethics and professional code of conduct for Teachers. **[15]**

OR

Explain the research areas and research problems in Teacher Education with examples.

P.T.O.

Q3) Short Notes (any four) :

[20]

- i) Concept of Quality Management in Teacher Education.
- ii) Nature of Co-Operative Teacher Education.
- iii) Components of Teacher effectiveness.
- iv) Advantages of Research in teacher education.
- v) Concept of Autonomy in teacher education.
- vi) E-Teacher Education.

Total No. of Questions : 3]

P1311

[5148]-309

M.Ed. (Semester - III)

**MED - 309 : PERSPECTIVE RESEARCH & ISSUES IN
TEACHER EDUCATION**

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :ह 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) मराठी रूपांतरणाबाबत शंका वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावित.
4) 15 गुणांच्या प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
5) 5 गुणांच्या प्रश्नासाठी 130 ते 150 शब्दमर्यादा असावी.

प्रश्न 1) शिक्षक-शिक्षणातील समस्या स्पष्ट करा. तूम्ही शिक्षक प्रशिक्षक या नात्याने त्या समस्यांचे निराकरण कसे कराल? [15]

किंवा

शिक्षक-शिक्षणातील नवोपक्रम खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- संकल्पना
- गरज
- तंत्रे
- फायदे

प्रश्न 2) व्यावसायिक विकासाची संकल्पना स्पष्ट करुन शिक्षकांची व्यावसायिक नितीमत्ता आणि आचारसंहिता लिहा. [15]

किंवा

शिक्षक-शिक्षणातील संशोधन क्षेत्र आणि संशोधन समस्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणतेही 4) :

[20]

- i) शिक्षक शिक्षणातील गुणवत्ता व्यवस्थापन - संकल्पना
- ii) सहकार्यात्मक शिक्षक शिक्षण - स्वरूप
- iii) शिक्षक परिणामकारकतेचे घटक
- iv) शिक्षक शिक्षणातील संशोधनांचे फायदे
- v) शिक्षक - शिक्षणातील स्वायत्तता - संकल्पना
- vi) इ-शिक्षक शिक्षण

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1312

[Total No. of Pages : 4

[5148]-401

M.Ed. (General) (Semester - IV)

401 : EDUCATIONAL MANAGEMENT

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 to 400 words.*
- 4) *Word limit for question of 5 marks is about 130 to 150 words.*

Q1) What is Time Management? Why is Time Management necessary for M.Ed Students? What are the problems faced by M.Ed. Students in Time Management. **[15]**

OR

What is evaluation? Why should a teacher do self evaluation? Which aspect will you consider while doing self evaluation? Explain.

Q2) Give any two definitions of Leadership Explain the difference between Democratic and Autocratic Leadership with the help of following points.**[15]**

- i) Nature
- ii) Advantages
- iii) Limitations

OR

What is meant by Decision making. Explain the steps of decision making with examples.

P.T.O.

Q3) Write short Notes on (Any Four) :

[20]

- i) Characteristics of good Leadership.
- ii) Principles of finance management.
- iii) Role of NAAC in improving the quality of Teacher Education Institutions.
- iv) Barriers in Classroom Communication.
- v) Concept of PERT.
- vi) Characteristics of a Supervisor.

Total No. of Questions : 3]

P1312

[5148]-401

M.Ed. (General) (Semester - IV)

401 : EDUCATIONAL MANAGEMENT

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
  - 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
  - 5) मराठी रूपांतराबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) वेळेचे व्यवस्थापन म्हणजे काय? एम्. एड. विद्यार्थ्यांसाठी वेळेचे व्यवस्थापन का आवश्यक आहे? वेळेच्या व्यवस्थापनात एम्. एड्. च्या विद्यार्थ्यांना येणारे अडथळे कोणते? [15]

किंवा

मूल्यमापन म्हणजे काय? स्वयं-मूल्यमापन शिक्षकांनी का करावे? तुम्ही स्वयं-मूल्यमापन करताना कोणकोणत्या गोष्टी विचारात घ्याल ते स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) नेतृत्वाच्या कोणत्याही दोन व्याख्या लिहा. हुकुमशाही आणि लोकशाही नेतृत्वातील फरक खालील मुद्द्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

- i) स्वरूप
- ii) फायदे
- iii) मर्यादा

किंवा

निर्णयप्रक्रिया म्हणजे काय? ते सांगून निर्णय प्रक्रियेच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) :

[20]

- i) चांगल्या नेतृत्वाची वैशिष्ट्ये
- ii) वित्त व्यवस्थापनाची तत्वे
- iii) शिक्षक प्रशिक्षण संस्थांच्या गुणवत्ता विकासात नॅकची भूमिका
- iv) वर्गसंप्रेषणातील अडथळे
- v) PERT (पर्ट)ची संकल्पना
- vi) चांगल्या पर्यवेक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1313

[Total No. of Pages : 4

[5148]-402

M.Ed. (General) (Semester - IV)

402 : COMPARATIVE EDUCATION

(2015 Pattern) (Optional)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 to 400 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 to 150 words.*

Q1) Why comparative education is necessary? Explain the difference between comparative education & International education. **[15]**

OR

What are the problems in education from world's perspective? Compare the education system of India & Japan with reference to following points.

- i) Historical background
- ii) Objectives of education
- iii) Administration of education
- iv) System of secondary education

Q2) Explain the problems in higher education? According to you what remedies are necessary for the development of higher education? **[15]**

OR

What are the factors influencing the education? How will you develop leadership qualities among the students for political development?

P.T.O.

Q3) Write short notes on any four :

[20]

- i) Problems in women education.
- ii) Primary education system in America.
- iii) Economy of education in developing countries.
- iv) Types of comparative studies in education.
- v) Education system according to philosophical approach
- vi) Distance education in china.

Total No. of Questions : 3]

P1313

[5148]-402

M.Ed. (General) (Semester - IV)

402 : COMPARATIVE EDUCATION

(2015 Pattern) (Optional)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) मराठी रूपांतराबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) तुलनात्मक शिक्षणाची गरज का आहे? तुलनात्मक शिक्षण आणि आंतरराष्ट्रीय शिक्षण यामधील फरक स्पष्ट करा. [15]

किंवा

जगाच्या दृष्टिकोनातून शिक्षणातील समस्या कोणत्या आहेत? खालील मुद्द्यांच्या आधारे भारत आणि जपान या देशातील शिक्षणपद्धतीची तुलना करा.

- ऐतिहासिक पार्श्वभूमी
- शिक्षणाची उद्दिष्टे
- शिक्षणाचे प्रशासन
- माध्यमिक शिक्षणाची पद्धत

प्रश्न 2) उच्च शिक्षणातील समस्या स्पष्ट करा. तुमच्यामते उच्च शिक्षणाच्या विकासासाठी कोणते उपाय आवश्यक आहेत. [15]

किंवा

शिक्षणावर प्रभाव टाकणारे घटक कोणते आहेत? राजकीय विकसनशीलतेसाठी नेतृत्व गुण विद्यार्थ्यांमध्ये कसे विकसित कराल?

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) :

[20]

- i) स्त्रियांच्या शिक्षणातील अडचणी
- ii) अमेरिकेतील प्राथमिक शिक्षण पद्धती
- iii) विकसनशील देशातील शिक्षणाची अर्थव्यवस्था
- iv) शिक्षणातील तुलनात्मक अभ्यासाचे प्रकार
- v) तत्त्वज्ञानात्मक दृष्टिकोनातून शिक्षणाची पद्धती
- vi) चीनमधील दूरशिक्षण पद्धती

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1314

[Total No. of Pages : 4

[5148]-403

M.Ed. (General) (Semester - IV)

403 : EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

(2015 Pattern) (Optional)

Time : 2 Hour]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 350 to 400 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 130 to 150 words.*
- 5) *Students should strictly follow the word limit given.*
- 6) *No supplement will be provided to the students.*

Q1) Explain the historical development of special Education in India and USA.[15]

OR

Explain learning disabilities with the help of following points :

- i) Concept
- ii) Nature
- iii) Characteristics
- iv) Identification
- v) Educational Implications

Q2) Discuss the role of following agencies with respect to special Education.[15]

- i) Family
- ii) Regular and Integrated School
- iii) Vocational guidance institutions and clinics.

P.T.O.

OR

What do you mean by Normalization. Differentiate between special Education and Inclusive Education.

Q3) Write short notes on (any four) : **[20]**

- i) RCL Act, 1992.
- ii) Sociological perspectives of special Education.
- iii) As a teacher which measures will you take for hearing impaired students.
- iv) Uses of psychological testing.
- v) Residential rehabilitation centres.
- vi) Open school learning system.

Total No. of Questions : 3]

P1314

[5148]-403

M.Ed. (General) (Semester - IV)

403 : EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

(2015 Pattern) (Optional)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :ह 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400 शब्द.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.
5) मराठी रूपांतरबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

प्रश्न 1) भारत व अमेरिकेतील विशेष शिक्षणाचा ऐतिहासिक आढावा (विकास) स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अध्ययन अक्षमता (Learning Disability) खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- संकल्पना
- स्वरूप
- वैशिष्ट्ये
- ओळख
- शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 2) विशेष शिक्षणासंदर्भात खालील संस्थांच्या भूमिकांची चर्चा करा. [15]

- कुटुंब
- नियमित आणि एकात्मिक शाळा
- व्यावसायिक मार्गदर्शन संस्था व उपचार केंद्रे

किंवा

तूमच्या मते सामान्यीकरण (Normalisation) म्हणजे ते सांगुन विशेष शिक्षण व सर्वसमावेशक शिक्षणातील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील पैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा : [20]

- i) 1992 चा राष्ट्रीय पूर्नवसन परिषद कायदा (RCL, Act 1992)
- ii) विशेष शिक्षणाचा समाजशास्त्रीय दृष्टिकोन
- iii) कर्णबधीर (Hearing impairment) विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणत्या उपाययोजना कराल.
- iv) मानसशास्त्रीय चाचण्यांचा उपयोग
- v) निवासी पूर्नवसन केंद्रे (Residential rehabilitation Centers)
- vi) मुक्त शालेय अध्ययन प्रणाली (Open School Learning System)

२२२२

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1315

[Total No. of Pages : 4

[5148]-404

M.Ed. (General) (Semester - IV)

MED - 404 : GUIDANCE AND COUNSELLING

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Answer limit * 300-350 words for 15 marks question
* 150-200 words for 5 marks question.*

Q1) What is guidance? Explain the sociological, Psychological bases of guidance. Write the influence of family and community on guidance with an example. **[15]**

OR

Explain Home visits, Interview and Observation as Techniques of guidance by referring following points :

- i) Concept
- ii) Limitations
- iii) Utility in guidance

Q2) What is counselling? Explain Sigmund Freud's Psychoanalytic Therapy. Write its significance in Counselling with example. **[15]**

OR

State any two Educational problems and describe how will you do counselling for student, explain with process of counselling.

P.T.O.

Q3) Write short notes. (any four) :

[20]

- i) Types of placement.
- ii) Importance of follow up service.
- iii) Limitations of formal discussion as Technique for group counselling.
- iv) Difference between Directive and Non-Directive Counselling (any 5 points)
- v) Job Satisfaction.
- vi) Need of Moral guidance

Total No. of Questions : 3]

P1315

[5148]-404

M.Ed. (General) (Semester - IV)

MED - 404 : GUIDANCE AND COUNSELLING

मार्गदर्शन आणि समुपदेशन

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :ह 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
3) उत्तर मर्यादा -
★ 300-350 शब्द - 15 गुण असणाऱ्या प्रश्नांसाठी
★ 150-200 शब्द - 05 गुण असणाऱ्या प्रश्नांसाठी

प्रश्न 1) मार्गदर्शन म्हणजे काय? मार्गदर्शनाचे समाजशास्त्रीय, मानसशास्त्रीय अधिष्ठान स्पष्ट करा. कुटुंब आणि समाज यांचा मार्गदर्शनावरील प्रभाव सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मार्गदर्शनाच्या गृहभेटी, मुलाखत आणि निरीक्षण तंत्राचे पुढील मुद्द्याच्या संदर्भात स्पष्टीकरण करा.

- संकल्पना
- मर्यादा
- मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

प्रश्न 2) समुपदेशन म्हणजे काय? सिगमंड फ्राईड ची मनोविश्लेषणवादी उपपत्ती स्पष्ट करा. समुपदेशनातील त्याचे योगदान उदाहरणासह लिहा. [15]

किंवा

कोणतेही दोन शैक्षणिक समस्या सांगा. विद्यार्थ्यांचे समुपदेशन कसे कराल हे समुपदेशन प्रक्रीयेसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- i) स्थापना सेवांचे प्रकार
- ii) अनुधावन सेवेचे महत्व
- iii) समुह समुपदेशनांतर्गत औपचारिक चर्चा तंत्राच्या मर्यादा
- iv) निर्देशित आणि अनिर्देशित समुपदेशनातील फरक (कोणतेही पाच मुद्दे)
- v) व्यवसाय समाधान
- vi) नैतिक मार्गदर्शनाची गरज

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1316

[Total No. of Pages : 4

[5148]-405

M.Ed. (General) (Semester - IV)

**405 : TESTING, MEASUREMENT AND EVALUATION
IN EDUCATION**

(2015 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Word limit for the Questions of 5 marks is 150.*
- 4) Word limit for the Questions of 15 marks is 350-450.*

Q1) What is reliability? Explain methods of establishing reliability of a test with suitable example. **[15]**

OR

What is teacher effectiveness? Explain testing of teacher effectiveness.

Q2) Explain different scaling methods with suitable example. In your opinion which scale is generally used for collecting data in the field of education? why? **[15]**

OR

What is item analysis? Explain its importance in the improvement of test.

P.T.O.

Q3) Write short notes. (any four) :

[20]

- i) Steps of construction of teacher Made test.
- ii) Various forms of reporting test results.
- iii) Functions of evaluation.
- iv) continuous remedial internal assessment
- v) Need of transformation of test scores.
- vi) Criterias of good test.

Total No. of Questions : 3]

P1316

[5148]-405

M.Ed. (General) (Semester - IV)

**405 : TESTING, MEASUREMENT AND EVALUATION
IN EDUCATION**

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) 5 गुणाच्या प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 150 शब्द.
- 4) 15 गुणाच्या प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 350-450 शब्द.

प्रश्न 1) विश्वसनीयता म्हणजे काय? चाचणीची विश्वसनीयता प्रस्थापित करण्याच्या पद्धती योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शिक्षक परिणामकारकता म्हणजे काय? शिक्षक परिणामकारकता परिक्षण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) विविध प्रमाणन पद्धती (Scaling Method) योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. तुमच्या मते शिक्षणक्षेत्रा मध्ये माहिती संकलनासाठी कोणती प्रमाणन पद्धती वापरली जाते? का?[15]

किंवा

विधान विश्लेषण (Item Analysis) म्हणजे काय? चाचणी सुधारण्यासाठी विधान विश्लेषणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :

[20]

- i) शिक्षक निर्मित चाचणी रचनेच्या पायऱ्या.
- ii) चाचणीच्या परिणामाचा (Test Results) अहवाल तयार करण्याचे विविध प्रकार.
- iii) मूल्यमापनाची कार्ये
- iv) सातत्यपूर्ण उपचारात्मक अंतर्गत मूल्य निर्धारण
- v) चाचणी प्राप्ताकांचे रुपांतरण करण्याची गरज
- vi) चांगल्या चाचणीचे निकष

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1317

[Total No. of Pages : 4

[5148]-406

M.Ed. (Semester - IV)

406 : ADVANCED EDUCATIONAL STATISTICS

(2015 Pattern) (Optional)

Time : 2 Hour]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for the questions of 15 marks is 350-400 words.*
- 4) *Word limit for the questions of 5 marks is 130-150 words.*
- 5) *Use of simple calculator & statistical tables is allowed.*
- 6) *No supplement will be provided.*

- Q1)** a) What are defects in normality? What is the need of normality testing?[10]
b) Explain in brief any 2 applications of normal probability curve. [5]

OR

Explain partial & multiple correlation with hypothetical example. [15]

- Q2)** The aim of an experimental study was to determine the effect of 4 different techniques of training on the learning of a particular skill. Four groups each consisting of 5 students of VIII, assigned randomly were given training through these different techniques. The scores obtained on a performance test were recorded as follows. [15]

Group - I	Group - II	Group - III	Group - IV
7	6	4	3
3	7	2	4
4	10	2	5
3	8	1	4
6	5	3	2

Test the difference between groups by adopting the analysis of variance technique.

P.T.O.

OR

- a) A researcher wanted to know adjustment of students. For this purpose, he selected two groups - one from rural area students & the other from urban area students. Their scores were recorded as follows. Can you conclude from the data by using the Mann - whitney - U test that rural & urban area students do not differ in terms of adjustment? [10]

Students (Rural area)	9	9	10	12	15	17	17	19	20	22	24	27	$N_1=12$
Students (Urban area)	4	5	7	8	12	16	19	19	22	-	-	-	$N_2=09$

- b) A group of 120 teachers asked question about their job satisfaction. The data collected are as follows : [5]

Not Satisfied	Satisfied	Can't Say
40	54	26

Does this classification differ significantly from the one expected if response is supposed to be distributed equally?

Q3) Write short notes on any four : [20]

- i) Significance of correlation.
- ii) Need of standard scores.
- iii) Test-retest method.
- iv) Concept of point biserial correlation.
- v) Meaning of variance
- vi) Need of correlation matrix

Total No. of Questions : 3]

P1317

[5148]-406

M.Ed. (Semester - IV)

406 : ADVANCED EDUCATIONAL STATISTICS

(2015 Pattern) (Optional)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना :ह 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 350-400 शब्द आहे.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्द मर्यादा 130-150 शब्द आहे.
5) पुरवणी दिली जाणार नाही.
6) मराठी रूपांतराबाबत शंका असल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्न विश्वसनीय मानावेत.

- प्रश्न 1) अ) प्रसामान्यतेचे दोष कोणते आहेत? प्रसामान्यतेच्या परीक्षणाची गरज का आहे?[10]
ब) प्रसामान्य संभव वक्राचे उपयोजन थोडक्यात स्पष्ट करा. कोणतेही दोन [5]
किंवा

काल्पनिक उदाहरणाच्या सहाय्याने भागशः व बहुविध सहसंबंध स्पष्ट करा. [15]

- प्रश्न 2) एका विशिष्ट कौशल्याच्या अध्ययनावर चार वेगवेगळ्या तंत्रांच्या प्रशिक्षणाचा परिणाम ठरविणे असे उद्दिष्ट असलेल्या प्रायोगिक अभ्यासासाठी इ. VIII वी चे पाच विद्यार्थी असलेले 4 गट यादृच्छिकपणे निवडले आणि त्यांना वेगवेगळ्या तंत्राद्वारे प्रशिक्षण दिले. त्यांना संपादन चाचणीत मिळालेले गुण खालील प्रमाणे आहेत. [15]

गट - I	गट - II	गट - III	गट - IV
7	6	4	3
3	7	2	4
4	10	2	5
3	8	1	4
6	5	3	2

या गटांमधील फरक हा प्रसरण विश्लेषणाच्या (ANOVA) सहाय्याने तपासा.

किंवा

- अ) संशोधकाने विद्यार्थ्यांच्या समायोजनाचा अभ्यास करण्यासाठी दोन गट निवडले. त्यातील एक गट हा ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांचा होता, तर दुसरा गट हा शहरी भागातील विद्यार्थ्यांचा होता. समायोजन शोधिकेद्वारे मिळालेले त्यांचे गुण खालीलप्रमाणे होते. मन-व्हिटने-यु परिक्षिकेचा वापर करून शहरी भागातील मुले व ग्रामीण भागातील मुले यांच्या समायोजनामध्ये फरक नाही असा निष्कर्ष काढू शकता का? [10]

ग्रामीण भागातील विद्यार्थी	9	9	10	12	15	17	17	19	20	22	24	27	$N_1=12$
शहरी भागातील विद्यार्थी	4	5	7	8	12	16	19	19	22	-	-	-	$N_2=09$

- ब) 120 शिक्षकांच्या गटाला त्यांच्या व्यवसाय समाधानाबाबत प्रश्न विचारला याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे : [5]

असमाधानी	समाधानी	सांगता येत नाही
40	54	26

जर अपेक्षित प्रतिसाद समान वितरणानुसार असेल तर दिलेले वितरण समान वितरणापेक्षा लक्षणीयरित्या वेगळे आहे का? तुमच्या उत्तराचा अन्वयार्थ लिहा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :

[20]

- सहसंबंधाची सार्थकता
- प्रमाणित प्राप्तीकांची गरज
- चाचणी-पुनर्चाचणी पद्धती (test-retest method)
- बिंदू-द्विश्रेणीक सहसंबंधाची संकल्पना
- प्रसरणाचा अर्थ
- सहसंबंध मॅट्रिक्सची गरज

